

Jacob Jansz. Dremmel
(Cornelis Jacobsz. Vader)
fabriekmeester in 1573

en

Pieter Jacobsz. Dremmel
(Cornelis Jacobsz. Broer)
poorter in 1597

voor het Tweede Drebbe
Genootschap geprepareerd

door Francis FRANCK

www.drebbel.net

70, is voirts Evert jansz Stuijling, Louis²
pietersz lantmeter, christoffel Coot, Jacob
jansz Dremmel, Ghijsbert jansz Pauw,
en d' erffgen: van dirk jansz Langedijk
als fabrikm^{rs} de anno 73, elec voir
haer moeijten toegevonden thien Guld:, en
m^{re} Louis noch daer van de rekening te
maken, en manuel te houden ses guldern, —

Is voirts Evert Jansz Stuijling, Louis
Pietersz lantmeter, Christoffel Coot, Jacob
Jansz. Dremmel, Ghijsbert Jansz Pauw
en d' erffgen: van dirk jansz Langedijk
als fabrikm^{rs} de anno 73, elec voir
haer moeijten toegevonden thien Guld:, en
Mr. Louis noch daer van de rekening te
maken, en manuel te houden ses gulden

(Vroedschapsresoluties 92 – blz. 230)

29 Dec. 1591 werden van 3 uitgeden van 3 f. 100 maesten vermeldt, gelykde ingedien van 100 te samen f. 100.

Fabriekmeesters. Alkma. Ct. 1912. 22074

Den 21 Februari 1551 benoemde de vroedschap tot fabriekmeesters Claes Hareksz. en Jan Jacobsz. dij Boer, "omme te repareren alle vervallen bruggen, de Geestpoort, muren en andere herstel behoevende" werken, zulks met advies van burgemeesteren, mits daarvoor genietende een redelijk salaris tot taxatie van burgemeesteren.

Dus werd geboren het tot 1707 bestaan hebbende collegie van fabriekmeesters, hetwelk de regeeringstaak van burgemeesteren verlichtte door de zorg der fabricage te dragen. 22 Juli 1554 zorgde de vroedschap reeds dat het heft in hare handen bleef door te bepalen, dat zonder hare toestemming in het vervolg geene nieuwe groote werken ondernomen werden, waarvan de kosten meer dan f 100 bedroegen.

In het gemeente-archief zijn van de jaarrekeningen van fabriekmeesters van 1562 tot en met 1657 slechts 39 te vinden. De eerste, loopende van Mei 1562 tot Mei 1563, in welk tijdsverloop de demping der bezuiden de Langestraat strekkende sloot werd voortgezet en voltooid, van den fabriekmeester Claes Heindriksz., wien 22 Juni '62 door de vroedschap f 36 als belooning was toegekend, beliep in uitgaaf f 3792 :10:12, die van het volgende jaar van Adriaen Doedsz. en Willem Lambrechtsz., die samen f 48 genoten f 4664:—:14.

De laatste rekening, die van Gualter Brant en Gerrit Reynndertsz. Poth over 1657 wijst eene uitgaaf van niet minder dan f 26048:10:4 aan. In ééne eeuw was het bedrag dus verzevenvoudigd, hetgeen geen verwondering kan baren als men in aanmerking neemt de vermindering der waarde van het geld, de daardoor en om andere redenen verhoogde prijzen van materialen en arbeidsloonen, de toegenomen grootte der stad en hare bevolking, en de hoogere eischen welke aan alles gesteld werden.

Van één hoofdstuk, dat de fabriekmeesters en hunne rekening betreft, geven wij hier verkort den inhoud:

Salaris der rendanten	f 180:—:—
Schrijven der rekening in duplo	" 106:—:—
Naar ouder gewoonte voor den maaltijd van de auditurs	" 45:—:—
Briefportien	" 8:—:—
De concierge voor het open en af sluiten der kamer	" 7:10:—
Brood	" 4:7:4
Oelverde waren	" 21:6:14
Wijn	" 26:7:—
Vleesch	" 15:12:—
Bier	" 6:2:8
Visch, wild en gevogelte	" 61:11:8
Binden van de rekeningen	" 7:16:—
Tot samen	f 486:14:2

Het schriftloon der rekening bedroeg een stuiver per bladje en om het nu zoo hoog mogelijk op te voeren werd er op een bladje zoo weinig mogelijk geplaatst, zoodat de hier besproken rekening tot 230 dubbele pagina's was uitgesmeerd.

Den 21 December 1657 benoemde de vroedschap eene commissie van 3 burgemeesters en 3 leden om de instructie van fabriekmeesters te examineren en daarover rapport te doen en te dienen van advies; en reeds den 14 Januari d.a.v. werd hierop gerapporteerd en na heroverlegging het advies in alles geapproveerd. Wat dit inhiel werd niet aangehouden, maar valt niet moeilijk te besluiten: de fabriekmeesters hielden op rekenplichtige ambtenaren te zijn en de tot dusver door hen gedane betalingen geschieden voortaan op ordonnantien van burgemeesteren door den stads-thesaurier, wiens jaarrekening daardoor zeer in omvang toenam (anno 1657 642 bl. schriftloon

f 644:—, anno 1658: 974 bladje, schriftloon f 978:—). Bij het genoteerde van 14 Januari is nog gevoegd: „Ende de diefde de dienst van den tresorier daer door merklijk wert verwaerd, en goetgevonden desselfs tractement met 100 gl. te verzoegen, 't welk bespaert werd door 't afstellen van fabriekmeest. ende maeltij(*)". De 2 fabriekmeesters bleven hun salaris van f 90 ieder behougen, alsook f 60 voor den maaltijd te voren bij het sluiten der rekening gehouden, en daggelien als zij voor het koopen van materialen zich naar elders moesten begeven.

De beide fabriekmeesters werden jaarlijks benoemd zoodanig, dat een hunner voor nog een jaar werd herbenoemd en een nieuwen ingenoot naast zich kreeg. Maar een afgetrede kwam vaak later weder aan de beurt, zoodat de afwisseling grooter scheen dan zij was en wat wellicht beter kon bestendig bleef. Tot en met 1701 werd hunne gezamenlijke bezoldiging op f 180 's jaars behouden, maar boven hunne reis- en toerkosten genoten zij voor vacatie buiten de stad ieder een daggeld van 45 stuivers, welk een en ander in genoemd jaar f 408 beliep.

Den 3 September van hetzelfde jaar droeg de vroedschap weder aan eene commissie het „examineren van de fabrico deser stadt" op, als gevolg waarvan den 21 December werden gearresteerd gewijzigde instructies voor de fabriekmeesters en den stads-thesaurier en nieuwe voor den stads-mesleersaarsbaas en den knucht van fabriekmeesters (tevens opziener der stadswerkers). Lanatgesonden werden door de gemakte wijzigingen niet van slechter conditie, want het salaris werd van f 180 op f 300 gebracht en daaraan toegevoegd f 200 's jaars voor vertiering op de stadswarf. De daggelien voor buiten-vacatie — boven reis- en toerkosten — werden onveranderd gelaten, voor rotingen mochten de heeren van de betrokken personen het daartoe staande loon vordere. Verwachte men nu misschien na de verhoging der vaste bedragen, dat de veranderlijke blijk van matiging zouden toonen, dan kwam men bedrogen uit. In de jaren 1702 tot en met 1707 beliepen zij achtereenvolgens: f 444:11:— f 311:8:— f 310:15:— f 495:18:— f 364:9:— f 456:11:—.

De president-burgemeester deelde den 21 December 1707 aan de vroedschap mede, dat de commissie tot het hooren en sluiten der thesaurier-rekening over 1706 daarin verscheidene zaken, speciaal wat de fabrico betrof, had gevonden die wel eens onderzocht en overzogen mochten worden, waarom hij voersteld-overtoe eene commissie te benoemen. Dit werd goetgevonden en reeds 3 dagen later (men maakte blijkbaar spoed om vóór het nieuwe jaar effect te verkrijgen) kwam een rapport ter dien aangelegenheid, dat geleet op de jaarlijkse kosten in 't generaal, den grooten en meereedsle onnutten last der diverse stads-werklieden die tot het werken gansch onbe-

*) De dwaasheid van het uitnemen der rekening bereikte haar toppunt tijdens den thesaurier Hendrik de Haas 1674—1683. De schriftloonen bedroegen achtereenvolgens: f 214:8:—, f 246:12:—, f 350, f 424, f 470, f 481:12:—, f 392, f 303:2, f 300:4 en f 250 (Het salaris was in die jaren f 300). Zijne opvolgers M. Schooff 1684, dr. J. Vrijburgh 1685—86, dr. S. Assendelft 1687—93 en C. Kessel 1694—96 gingen voort met het inkorten der rekening en met het begin der 17. eeuw kon men zeggen, dat deze een betamelijken omvang bekomen had. Niet dan de zuinigheid der thesauriers mag ditke die der vroedschap, 't welks 30 Juni 1675, alle overtoellige woorden wrekende, over 1684 en voor het vervolg f 315 voor schriftloon en f 50 voor papier en inbinden 's jaars had toegestaan.

*) De f 350 van 1657 werd in 1658 en volgende jaren slechts op f 400 uitgetrokken.

kwaam waren, de verkeerde interpretatie en toepassing van eenige artikelen der in 1701 gewijzigde instructie; ten andere op het deel der stads finansiën door de verminderde opbrengst der verpachte miltelen voor de consumptie, landhuur enz., zoodat er een redies en onduidelijk ontrant het onderhoud der stads-werken noodig was. Omdat het nu te volumineus scheen om zonder voorgaande ondervinding de zaken op beteren voet te brengen en alle abuzen en onnoodige kosten te verbieteren en voorkomen, achtte de commissie raadzaam het beheer eenigen tijd aan andere personen dan aan fabriekmeesters op te dragen, ten einde te ervaren welke veranderingen zouden moeten worden gearresteerd en welke werken bij openbare aanbesteding zouden behooren te worden gemaakt; en ten slotte stelde zij voor om burgemeesteren met deze taak te belasten en door andere voorstellen af te wachten. De vroedschap terandrie met eenparigheid dit advies in eene resolutie en alzoo werden geen nieuwe fabriekmeesters benoemd.

Onder het publiek bewerde men, dat de fabriekmeesters zich onbehoorlijk bevoorrecht hadden, door het inbrengen van rekeningen voor vacatie, welke men nooit placht te vordere, door het vordere van te strenge boeten voor het verlaten van roting-vacatie enz.; maar men zeide ook, dat burgemeesteren, vooral de president dr. Simon Assendelft, bemerkende dat 3 vroedschappen naar het bouwheerschap droegen en dus verrede de kleen van het gezag over de fabrieken kwijt te raken, geen lester raad stelden dan het bouwheerschap, dat hun vaak te zuinig was, te vernietigen, en daarom zelf gezamenlijke beschuldigingen voortbrachten of onderstelden. Zoo spraken vrienden en vijanden, maar de snelle afdoening der zaak wekt wel het vermoeden dat zij vooraf bekonkeld was.

De stads-bazen werden den 31 bij burgemeesteren ontboden en gehoorl over het werk en de arbeiders, terwijl Eikelenberg (opziener der stadswerkers) gelast werd daarover den 3 Januari rapport te doen. De goede min, die wel wist wat armoede was en vreesde dat men de werklieden afzetten of in geal vormdele ren zou, wees in zijn antwoord op de dienstjaren, bodangheden en gezinnen der arbeiders, en had de volgeding dat besloten werd allen in dienst te houden. Zaterdag 7 Januari zaten burgemeesteren voor de eerste maal op de stadswarf voor het nagaan der boekhouding en 't doen van betalingen; hunne bijeenkomsten werden des Zaterdag voortgezet en zoo verlegde hunne vergaderkamer den naam van Zaterdag-sche burgemeesterskamer. Het geboezd verrek kwam vermoedelijk niet voldoende overeen met hunne hooge waarigheid en zal daarom in 1735 verfraait zijn, althans van dat jaar te het nu in het Stedelijk Museum bewaarde prachtige marmeren beeldhouwwerk met hunne wapens en dat van den secretaris Pieter Schaagen, 't welk den schoorsteen tot sieraad heeft verstrekt. De lezer mag hieruit terecht besluiten, dat burgemeesteren toen nog het fabriekambt waarmamen en dat Jacob Reus en Hendrik Kool in 1707 de laatste fabriekmeesters zijn geweest. Burgemeesteren waren nu verloop van het profjaar 1706 den 24 December de vroedschap komen vertellen, dat de fabrico een considerabele somma minder als de vorigen jaren hadden gekost" en zij vermeneden, dat de werken wel door 16 bekwaame lieden konden verricht worden, zoodat zij voorstelden om het aanwezig tal tot 16 te laten uittieren en op te heffen de 2 posten waarvan de bedionnars overleden waren, n.l. die van schoorlonder van den Achterweg en schoorlonder van de Breesstraat ter plaats van de creatie van de justitie, tevens belast met het open en sluiten van het steegje in de Koorstraat; onder dankzegging aan de voorstellers was aldus besloten.

C. W. B.

Fabriekmeesters.

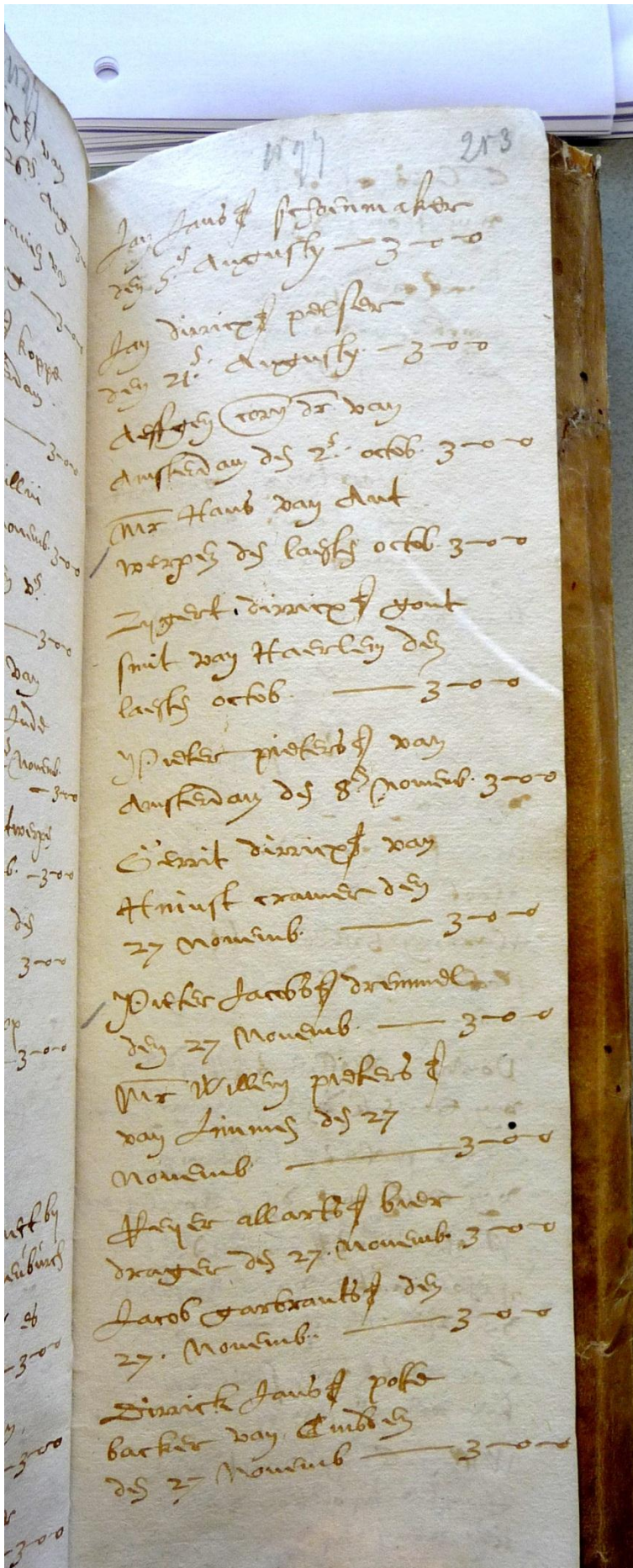
Den 21 Februari 1551 benoemde de vroedschap tot fabriekmeesters Claes Hareksz. en Jan Jacobsz. dij Boer, "omme te repareren alle vervallen bruggen, de Geestpoort, muren en andere, herstel behoevende" werken, zulks met advies van burgemeesteren, mits daarvoor genietende een redelijk salaris tot taxatie van burgemeesteren.

Dus werd geboren het tot 1707 bestaan hebbende collegie van fabriekmeesters, hetwelk de regeeringstaak van burgemeesteren verlichtte door de zorg der fabricage te dragen. 22 Juli 1554 zorgde de vroedschap reeds dat het heft in hare handen bleef door te bepalen, dat *zonder* hare toestemming in het vervolg geene nieuwe groote werken ondernomen werden waarvan de kosten meer dan f 100 bedroegen.

In het gemeente-archief zijn van de jaarrekeningen van fabriekmeesters van 1562 tot en met 1657 slechts 39 te vinden. De eerste, loopende van Mei 1562 tot Mei 1563, in welk tijdsverloop de demping der bezuiden de Langestraat strekkende sloot werd voortgezet en voltooid, van den fabriekmeester Claes Heindriksz., wien 22 Juni '62 door de vroedschap f 36 als belooning was toegekend, beliep in uitgaaf f 3792 :10:12, die van het volgende jaar van Adriaen Doedsz. en Willem Lambrechtsz., die samen f 48 genoten f 4664:—:14.

De laatste rekening, die van Gualter Brant en Gerrit Reynndertsz. Poth over 1657 wijst eene uitgaaf van niet minder dan f 26048:10:4 aan. In ééne eeuw was het bedrag dus verzevenvoudigd, hetgeen geen verwondering kan baren als men in aanmerking neemt de vermindering der waarde van het geld, de daardoor en om andere redenen verhoogde prijzen van materialen en de toegenomen grootte der stad en hare bevolking, en de hoogere eischen welke aan alles, gesteld werden.

Uit het Poortersboek (Stadsarchief Alkmaar 327, blad 253):

Poorter

Poorter is een historische benaming voor een **burger** die zich het recht verworven had binnen de **poorten** van een plaats met **stadsrechten** te wonen. Men kreeg dit poorterrecht of burgerschap door zich laten registreren bij een **magistraat** van de stad.

Er diende voor het verkrijgen van burger-rechten een zekere som geld te worden betaald, men bewees daarmee dat men niet armlastig was en in eigen onderhoud kon voorzien. Ook moest er een **eed** worden afgelegd. Uit de stadsrekeningen van 's-Hertogenbosch blijkt dat in 1693 na het afleggen van de eed 6 **gulden**, 4 **stuivers** en 8 **oort** betaald moest worden om poorter te worden.

De stad was omringd door een stadsmuur en een gracht en bood daarmee een zekere mate van veiligheid en bescherming aan haar burgers (poorters). 's Avonds tegen donker werden de stadspoorten gesloten door de poortbewaker. De **sleutels van de stad** werden bij een **burgemeester** ingeleverd en de volgende dag weer opgehaald.

De gehele **burgerij** van een **stad** wordt soms **poortერი** genoemd.

1597

Pieter Jacobszn. Dremmel
den 27 novemb --- 3⁰⁰